

**პრეიზიდენცია სამოქალაქო საპროცესო სამართალში
(საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 106-ე
მუხლის ჰერმენევტიკისათვის)**

ჯამლათ გვიდიანი*

I. შესავალი

თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფოს ფუნქციონირებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპის სრულყოფილ რეალიზებას და მასთან უშუალო კავშირში მყოფ სამართლიანი სასამართლოს კონსტიტუციურ უფლებას.¹ ამავდროულად, სამართლებრივი განსაზღვრულობისა და სტაბილურობის პრინციპის უზრუნველყოფაში არსებითი როლი უჭირავს საკონსტიტუციო სასამართლოს და მის დადგენილ სტანდარტებს,² რადგან მის მიერ განხილული ნებისმიერი საკითხი ფასდება ზოგადი საკონსტიტუციოსამართლებრივი წესრიგისა და კონსტიტუციის ფუძემდებლურ პრინციპების კონტექსტში³. სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპიდან გამომდინარეობს, რომ საკანონმდებლო ნორმა უნდა შეესაბამებოდეს სამართლებრივი განსაზღვრულობის პრინციპს, რათა ადრესატისთვის ნათელი იყოს მისი შინაარსი და განჭვრეტადი სავარაუდო სამართლებრივი შედეგები.⁴ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის დღიდან აქტი-

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის დოქტორანტი, სამართლის მაგისტრი (LL.M. zu Köln), ადვოკატი. ORCID: 0009-0007-4845-1264.

¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 17 ივნისის N1/5/1472 გადაწყვეტილება საქმეზე, „ნიკოლოზ ლომიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-2-3.

² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 19 ოქტომბრის №3/1/1267, 1268 განჩინება საქმეზე, „საბერძნეთის რესპუბლიკის მოქალაქეები - პროკოპი სავვიდი და დიანა შამანიდი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-11.

³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 ოქტომბრის №2/2-389 გადაწყვეტილება საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქე მიაი ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ“, II-3.

⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის №3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე, „შპს სამაუნეებლო კომპანია რუსთა-

ურად მიმდინარეობს საკანონმდებლო ბაზის მოწესრიგება, მისი დახვეწა და საერთაშორისო სამართლით დადგენილ სტანდარტებთან ჰარმონიზაცია⁵. აღნიშნული შეუქცევადი პროცესი, სხვადასხვა ინტენსივობით და ინსტიტუტებთან მიმართებით, დღესაც ხორციელდება⁶.

აღნიშნული კონტექსტიდან გამომდინარე, წარმოდგენილ ნაშრომში ყურადღება გამახვილდება პრეიუდიციასა და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტის განმარტებაზე, მოკლე მიმოხილვის ფორმატში წარმოდგენილი იქნება იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებები, საქართველოში არსებული არაერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა და ზოგიერთი ევროპული ქვეყნის ანალოგიური საკითხების საკანონმდებლო მოწესრიგება; ამასთანავე, შეფასდება საკანონმდებლო ნორმის განსაზღვრულობის ხარისხი და მისი ნორმატიული შინაარსის შესაბამისობა საქართველოს საკონსტიტუციო სტანდარტთან.

სტატიის მიზანია, სამოქალაქო საპროცესო სამართალში დღეის მდგომარეობით არსებული პრეიუდიციის ინსტიტუტის შინაარსის ანალიზის საფუძველზე ყურადღება გამახვილდეს პრეიუდიციის პრაქტიკულ და კონსტიტუციასთან შესაბამისი სტანდარტით გამოყენების მნიშვნელობაზე, არსებული საკანონმდებლო ფორმულირების სიღრმისეული კვლევისა და სამომავლოდ დახვეწის საჭიროებაზე, ამის თაობაზე კი შემუშავდეს შესაბამისი რეკომენდაციები.

II. სამოქალაქო საპროცესო ნორმის ფორმულირება და შინაარსი

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტის თანახმად, მხარეები თავისუფლდებიან მტკი-

ვი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-29.

⁵ შდრ., სურმავა ლ., საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამისობის საკითხი სახელმწიფო დახმარების დარგში, სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი, 2012, 18.

⁶ ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთის მხრივ, საქართველოსა და ევროკავშირის, ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის.

ცებულებათა წარმოდგენისაგან ისეთი ფაქტების დასადასტურებლად, რომლებსაც თუმცა ემყარება მათი მოთხოვნები, თუ შესაგებელი, მაგრამ დამტკიცებას არ საჭიროებენ. ესენია ისეთი ფაქტები, რომლებიც დადგენილია ერთ სამოქალაქო საქმეზე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით, თუ სხვა სამოქალაქო საქმეების განხილვისას იგივე მხარეები მონაწილეობენ. აღნიშნული საკანონმდებლო ფორმულირების გათვალისწინებით, ნორმის შინაარსი ემსახურება როგორც კონკრეტული ფაქტების მტკიცებისაგან მხარის გათავისუფლებას (რადგან ივარაუდება, რომ მან ერთხელ უკვე წარმატებით გაართვა თავი აღნიშნული მოვალეობის შესრულებას), ასევე მტკიცებულებათა მოკვლევაზე დროის დაზოგვისა და სასამართლოს განტვირთვის საშუალებით სასამართლოს ეფექტურობის გაზრდას (რადგანაც კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები წინასწარ დამტკიცებულადაც მიიჩნევა). ხაზგასასმელია, რომ კოდექსის მიღების დღიდან 106-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტს არ შეხებია ცვლილება, განსხვავებით ამავე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტისგან, რომელიც მანამდე პრეიუდიციულ ძალას ანიჭებდა სისხლის სამართლის საქმეზე გამოტანილ, კანონიერ ძალაში შესულ განჩენს ცალკეულ ფაქტთან მიმართებით (რომელიც შემდეგში კანონმდებელმა გააუქმა)⁷.

პრეიუდიცია შეიძლება განიმარტოს, როგორც კონკრეტული ფაქტების სასამართლოს მიერ აღიარება და მხარეთათვის მათი დამტკიცების ვალდებულების არ დაკისრება⁸; შესაბამისად, შესაძლოა ითქვას, რომ განსახილველი ნორმის მიზანი ეფექტური სამართალწარმოების მიღწევა, პროცესის მონაწილეთა და სასამართლოს რესურსების დაზოგვა და სამართლებრივი სტაბილურობის შენარჩუნებაა; თუმცა, სიტყვასიტყვითი განმარტებით, ცალსახად არ დგინდება, ნორმის არსებული ფორმულირებით ჩამოყალიბება

⁷ იხ., „საქართველოს ზოგიერთ საკანონმდებლო აქტში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2010 წლის 24 აპრილის კანონი.

⁸ ბურჯანაძე გ., პრეიუდიციის გამოყენების შეზღუდვის საფუძვლები საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა: მიღწევები და გამოწვევები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2012, 49.

ემსახურება მხოლოდ მხარის გათავისუფლებას მტკიცების ტვირთისგან და შესაბამისი ფაქტების პრეზუმირებას⁹, თუ პარალელურად გულისხმობს სასამართლოს უპირობო ვალდებულებასაც, ასეთი ფაქტობრივი გარემოებები წინასწარ დამტკიცებულად მიიჩნიოს და გამორიცხოს მათი გადახედვის/შეცვლების შესაძლებლობა. ამასთან, სიტყვასიტყვითი განმარტებით ბუნდოვანია, სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართალწარმოების ფარგლებში ნორმის იდენტური შინაარსით მოქმედების საკითხი და ადმინისტრაციული პროცესის ინკვიზიციური ბუნების გათვალისწინების ხარისხი; გაურკვეველია, როგორ უნდა გადაწყდეს საქმე, თუკი მიმდინარე პროცესში იმავე მხარეების/უფლებამონაცვლეების გარდა, მონაწილეობენ ისეთი პირებიც, რომელთაც კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დასრულებულ პროცესში მონაწილეობა არ მიუღიათ ან როცა კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება განხილულია სამოქალაქო წესით, ხოლო მიმდინარე საქმე იხილება ადმინისტრაციული წესით; ნორმის ფორმულირებიდან არ დგინდება კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ყველა ფაქტობრივი გარემოება მიიჩნევა დამტკიცებულად, თუ შესაძლებელია მათი დიფერენციაცია საქმის შინაარსისა და მტკიცებულებათა ხარისხის გათვალისწინებით; გაუგებარია ისიც, უშვებს თუ არა კანონმდებელი კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტების უზუსტობის ალბათობას და დასრულებულ პროცესში შეცდომის დაშვების პირობებში, როგორ მიიღწევა სამართალწარმოების ეფექტურობა განსახილველ საქმესთან მიმართებით.

III. პრეიუდიცია ქართულ აკადემიურ სამართლებრივ სივრცეში

იურიდიულ ლიტერატურაში არსებული განმარტების თანახმად, ფაქტები, რომლებიც დადგენილია სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით და განსახილველ საქმეში იგივე მხარეები მონაწილეობენ, მიიჩნევა წინასწარ გადაწყვეტილად – პრე-

⁹ „პრეზუმფცია – როდესაც კონკრეტული მტკიცებულებით *prima facie* ფაქტი დგინდება, საწინააღმდეგოს დამტკიცებამდე.“ იხ., იქვე, 48-49.

იუდიციულად დადგენილ ფაქტებად;¹⁰ პროცესის მონაწილე იმავე მხარეების მხრიდან კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტების შეცვლების დაუშვებლობა გამოხატულებას პოვებს პრეიუდიციის არსში.¹¹ უფრო ზოგადი და ფართო განმარტებით, პრეიუდიცია გულისხმობს როგორც მხარეთა მტკიცების ტვირთისგან გათავისუფლებას, ასევე საყოველთაოდ ცნობილად მიჩნეული ფაქტების მიმღებლობას;¹² სისხლის სამართლის პროცესში კი განაჩენით დადგენილი ფაქტობრივ გარემოებებს აქვს მტკიცებულების ძალა და ის მაშინ იძენს პრეიუდიციულ ხასიათს, თუ პროცესის არცერთი მონაწილე მათ საეჭვოდ არ ხდის.¹³ სასამართლო გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტების პრეიუდიციულად მიჩნევისთვის აუცილებელი წინაპირობაა განსახილველ საქმეში იმავე პირების მონაწილეობა, ხოლო პროცესში მხარედ სხვა პირის მონაწილეობა გამოიწვევს იმავე ფაქტების განმეორებით მოკვლევის საჭიროებას.¹⁴

პრეიუდიციულის შინაარსის განვრცობა საქართველოში მეტწილად დაფუძნებულია საერთო სასამართლოების პრაქტიკაზე და კანონმდებლის ნება განმარტებულია ისე, რომ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები განიხილება წინასწარ დადგენილად და მხარე თავისუფლდება მტკიცებულებების წარდგენისგან, ხოლო პროცესში სხვა პირის მონაწილეობა გამოირიცხავს მისთვის დადგენილად მიჩნეული ფაქტების პრეიუდიცი-

¹⁰ ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო პროცესუალური სამართალი, თბილისი, 2005, 158.

¹¹ ბუხრაშვილი ნ., პრეიუდიცია სისხლის სამართლის პროცესში, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისი, 2019, 7.

¹² ბურჯანაძე გ., პრეიუდიციის გამოყენების შეზღუდვის საფუძვლები საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა: მიღწევები და გამოწვევები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2012, 49.

¹³ შდრ., იქვე, 55; იხ., საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 73-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტი.

¹⁴ ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბილისი, 2007, 210-211. სულხანიშვილი მ., პრეიუდიციის განმაპირობებელი ფაქტორები და მათი მნიშვნელობა სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების დროს, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, N3(42), 2014, 48.

ული ძალის მინიჭებას, თუ კონკრეტული ფაქტის დადგენისას იგი სასამართლო განხილვაში არ მონაწილეობდა.¹⁵

პრეიუდიციული ძალა შეიძლება მიენიჭოს გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში დადგენილ იმ ფაქტობრივ გარემოებებს, რომლებიც მტკიცების საგანში შედიოდა და რომლებიც სარეზოლუციო ნაწილის დადგენის მიზნებს უშუალოდ მიემართებოდა;¹⁶ მიმდინარე სამართალწარმოებაში განხილვის საგანი არის გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტობრივი გარემოების შინაარსიც, შესაბამისად, ყველა ფაქტი არ მიიჩნევა პრეიუდიციულად, ხოლო უშუალოდ ასეთად მიჩნეული გარემოებები/ფაქტების გაქარწყლება, ზოგიერთი შეხედულების თანახმად, შესაძლებელია მხოლოდ გადაწყვეტილების ბათილობის პროცესუალური საფუძვლით (სსსკ-ის 421-423-ე მუხლები) გაქარწყლდეს.¹⁷ არსებობს საპირისპირო მოსაზრებაც, რომლის თანახმად, სამოქალაქო კანონმდებლობა არ იძლევა სასამართლო გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებების დიფერენცირების საშუალებას და სასამართლო აქტით დადგენილი ყველა ფაქტი მიიჩნევა პრეიუდიციული ძალის მქონედ¹⁸.

ნიშანდობლივია, რომ სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების პრეიუდიციული ძალის ნეგატიური მოქმედების მიმოხილვისას თავს იჩენს პრეიუდიციასა და შეჯიბრებითობის პრინციპს, ასევე ფაქტობრივი გარემოების წინასწარ დადგენილად ცნობასა და მოსამართლის შინაგან რწმენას შორის წინააღმდეგობა.¹⁹

მხედველობის მიღმა არ უნდა დარჩეს საერთაშორისო სამართლისა და თანამედროვე სტანდარტები, რომლებიც პრეიუდიციის გამოყენებისას უპირატესობას არა სწორხაზოვან მიდგომებს,

¹⁵ ჰაგენლოხ უ., ალავიძე ბ., ბაქაქური ნ., ბერეკაშვილი დ., გასიტაშვილი ე., თოდუა მ., მესხიშვილი ქ., ქათამაძე პ., ძლიერიშვილი ზ., სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი რჩეული მუხლები, თბილისი, 2020, 571.

¹⁶ იქვე, 572.

¹⁷ იქვე, 575.

¹⁸ სულხანიშვილი მ., პრეიუდიციის განმაპირობებელი ფაქტორები და მათი მნიშვნელობა სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების დროს, ყურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, N3(42), 2014, 49.

¹⁹ იქვე, 35.

არამედ ადამიანის ძირითად უფლებათა შორის ბალანსის დაცვას ანიჭებენ.²⁰ ამავდროულად, საერთაშორისო კონტექსტში ჭარბობს პრეიუდიციის შეცილების მომხრეთა რიცხვი, რომლებიც აპელირებენ სამართლიანი განხილვის უფლებაზე და უპირატესობას ანიჭებენ პრეიუდიციის მტკიცებულებასთან გაიგივებას, რა დროსაც სანინაალმდეგოს მტკიცების უფლება მხარეს არ ერთმევა.²¹

მოხმობილი ქართული სამეცნიერო ლიტერატურა, როგორც ჩანს, დასაშვებად მიიჩნევს, მაგრამ არ წარმოადგენს საკითხის გადანყვეტის ალტერნატივას იმ შემთხვევაში, როცა პროცესში მონაწილეობს სხვა პირი, უკვე დადგენილ ფაქტს მის მიმართ არ მიენიჭა პრეიუდიციული მნიშვნელობა და მან მიმდინარე პროცესის ფარგლებში შეძლო სხვა მონაწილე პირებს შორის პრეიუდიციული ძალა მინიჭებული ფაქტის საპირისპიროს დადასტურება.

IV. პარალელები კონტინენტური ევროპის ზოგიერთი ქვეყნის სამართალთან

სხვადასხვა ქვეყნის სამართალში პრეიუდიციის არსი და მოცულობა სხვადასხვა მასშტაბითაა განსაზღვრული²² და რადგან ქართული სამოქალაქო კანონმდებლობა მეტწილად განიცდის კონტინენტური ევროპის, კერძოდ, გერმანული სამართლის გავლენას, შედარებისთვის საინტერესოა გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ანალოგიური მოწესრიგების ფორმულირება, რომლის თანახმად, სამართალწარმოებისას მხოლოდ ის ფაქტები არ საჭიროებს მტკიცებას, რომელსაც სასამართლო საყოველთაოდ ცნობილად მიიჩნევს²³, თუმცა ასეთ შემთხვევაშიც კი, შესაბამისი მხარის სამართლიანი მოსმენის საკონსტიტუციო უფლება დაირღვევა, თუ არ მიეცა საპირისპირო პოზი-

²⁰ ბურჯანაძე გ., პრეიუდიციის გამოყენების შეზღუდვის საფუძვლები საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა: მიღწევები და გამოწვევები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2012, 47.

²¹ იქვე, 66-67.

²² იქვე, 50-51.

²³ Zivilprozessordnung der Bundesrepublik Deutschland, 1950, §291.

ციის გაჟღერების ან/და დასაბუთების შესაძლებლობა;²⁴ გარემოებები არ საჭიროებს მტკიცებას ისეთ შემთხვევაშიც, როცა დავის მიმდინარეობისას ფაქტს მონინააღმდეგე მხარე აღიარებს²⁵, თუმცა მსგავსი მეთოდით დადგენილი ფაქტის ანულირება შესაძლებელია მოგვიანებით, თუკი მხარე მიუთითებს და დაადასტურებს, რომ დადგენილი ფაქტი არ შეესაბამება რეალობას ან აღიარება უშუალოდ შეცდომის შედეგი იყო;²⁶ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის არც სამოქალაქო და არც ადმინისტრაციულ პროცესში²⁷ ფაქტები, რომლებიც დადგენილია ერთ სამოქალაქო საქმეზე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადანყვეტილებით, არ არის სხვა სამართალწარმოების მიმდინარეობის ფარგლებში უპირობოდ პრეიუდიციული მნიშვნელობის.

ესტონეთის რესპუბლიკის სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა დამატებითი მტკიცებულების გარეშე დადასტურებულად მიიჩნევს ისეთი გარემოებებს, რომლებზეც დაპირისპირებული მხარე უპირობოდ და ცალსახად გამოხატული ფორმით ეთანხმება ინიციატორს და გარემოებას არ ხდის სადავოდ, თუმცა ასეთ შემთხვევაშიც შესაძლებელია უდავო გარემოება სადავო გახდეს, თუკი მხარე დაადასტურებს, რომ ის არ შეესაბამება რეალობას ან/და დათანხმება შეცდომის შედეგია.²⁸

საქართველოს კანონმდებლობის მსგავსი მონესრიგება არაა ასევე არც ავსტრიის რესპუბლიკის და არც შვეიცარიის კონფედერაციის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსებში²⁹. ავსტრიის რესპუბლიკის საპროცესო სამართლის თანახმად, მტკიცებას არ საჭიროებს საქვეყნოდ ცნობილი ფაქტები და გარემოებები, თუმცა სასამართლო განმარტების თანახმად, ასეთი ფაქტები კლასიფიკაციას ექვემდებარება და მასში ასევე იგულისხმება დასრულებული

²⁴ BGH, Beschl. v. 27.1.2022—III ZR 195/20, MDR 2022, 450,5.

²⁵ Zivilprozessordnung der Bundesrepublik Deutschland, 1950, §288.

²⁶ იქვე, §290.

²⁷ იხ., Zivilprozessordnung der Bundesrepublik Deutschland, 1950; Verwaltungsgerichtsordnung der Bundesrepublik Deutschland, 1960.

²⁸ Köve V., Järvekülg I., Der Wahrheitsbegriff im estnischen Zivilprozess, Osteuropa Recht, Berlin, 2015, 399.

²⁹ Zivilprozessordnung der Republik Österreich, 1895, §§269-270; Zivilprozessordnung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, 2008, Art. 151.

სამართალწარმოების ფარგლებში სასამართლოს მიერ დადგენილად მიჩნეული ფაქტები, თუმცა მხარის პოზიცია ამ შემთხვევაშიც უნდა იქნეს მოსმენილი და მიეცეს ეფექტური შესაძლებლობა, ასეთი გარემოებები გააქარწყლოს.³⁰ პრეიუდიციული ძალის მქონე ფაქტების შეცილების და საპირისპირო მტკიცებულებებით გაქარწყლების დასაშვებობაზე პირდაპირ მიუთითებს ლატვიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაც.³¹

სამართალწარმოების ფარგლებში წარდგენილი მტკიცებულებების, არგუმენტებისა და დოკუმენტების სასამართლოს მხრიდან სათანადო განხილვის მნიშვნელობასა და აუცილებლობაზე ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს არაერთ გადაწყვეტილებაშია მითითებული, სადაც ხაზგასმულია, რომ მხარეს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა სასამართლოს წინაშე წარადგინოს ნებისმიერი არგუმენტი და მტკიცებულება, რომელსაც ის რელევანტურად მიიჩნევს, ამასთანავე, აღნიშნული უფლება უნდა განხორციელდეს ეფექტურად, რაც იმაში გამოიხატება, რომ ასეთი არგუმენტები თუ მტკიცებულებები სათანადოდ უნდა იქნეს „მოსმენილი“ და შეფასებული სასამართლოს მიერ.³² მიუხედავად იმისა, რომ ევროსასამართლო მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში განიხილავს ეროვნული სასამართლოების მიერ მტკიცებულებათა შეფასების საკითხებს³³, სამართლიანი სასამართლოს კონსტიტუციური და კონვენციური უფლების ეფექტურად რეალიზების კონტექსტში შეიძ-

³⁰ <<https://epub.jku.at/obvulihs/content/titleinfo/4587139/full.pdf>> [21.01.12.2022].

³¹ ბურჯანაძე გ., პრეიუდიციის გამოყენების შეზღუდვის საფუძვლები საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა: მიღწევები და გამოწვევები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2012, 67.

³² „ერასკა შვეიცარიის წინააღმდეგ“ [ECtHR], განაცხადი N13942/88, 1993 წლის 19 აპრილის გადაწყვეტილება, პარ.30; „ვან დე ჰურტი ნიდერლანდების წინააღმდეგ“ [ECtHR], განაცხადი N16034/90, 1994 წლის 19 აპრილის გადაწყვეტილება, პარ.59; „ქეროჯარვი ფინეთის წინააღმდეგ“ [ECtHR], განაცხადი N17506/90, 1995 წლის 19 ივლისის გადაწყვეტილება, პარ.42; „პერესი საფრანგეთის წინააღმდეგ“ [ECtHR], განაცხადი N47287/99, 2004 წლის 12 თებერვლის გადაწყვეტილება, პარ. 80.

³³ „ზუბაკი ხორვატიის წინააღმდეგ“ [ECtHR], განაცხადი N40160/12, 2018 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილება, პარ.79.

ლება ითქვას, რომ ყოველივე ზემოაღნიშნული მტკიცებულებათა სრულყოფილად მოკვლევის უპირატესობაზე მეტყველებს.

V. საქართველოს სამართალწარმოების თავისებურებები

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ცალსახად და არაერთხელ განმარტებულია, რომ ნორმის ნორმატიული შინაარსის დადგენისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მისი გამოყენების პრაქტიკას, ხოლო საერთო სასამართლოების მიერ გაკეთებულ განმარტებას აქვს დიდი მნიშვნელობა კანონის რეალური შინაარსის განსაზღვრისათვის.³⁴ საერთო სასამართლოების მიერ დამკვიდრებული პრაქტიკის თანახმად, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი ვრცელდება როგორც სამოქალაქო, ასევე ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაზე³⁵ და ამავდროულად, სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები საკასაციო სასამართლოსთვის დამატებით მტკიცებას არ საჭიროებენ³⁶. აღნიშნული ცხადყოფს, რომ მიუხედავად იმისა, თუ რა კატეგორიის საქმე (სამოქალაქო თუ ადმინისტრაციული) დასრულდა კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით, მასში დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები პრეიუდიციულად გამოიყენება სხვა საქმეშიც, თუკი მასში ერთი და იმავე მხარეები მონაწილეობენ.

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ, ყურადღება გაამახვილა რა ინკვიზიციურობის პრინციპის მნიშვნელობაზე, განმარტა, რომ ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაში პრეიუდიციულ ძალას იძენს სამოქალაქო საქმეზე დადგენილი ის ფაქტობრივი გარემოებები, რომელთა დადგენა მხოლოდ სამოქალაქო სამართალწარმოების ფარგლებშია შესაძლებელი ან თანაბრად შეიძლება როგორც სამოქალაქო, ისე ადმინისტრაციული დავის განხილვისას;

³⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 4 მარტის №1/2/552 გადაწყვეტილება საქმეზე, „სს „ლიბერთი ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-16.

³⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2019 წლის 12 სექტემბრის Nბს-1201(კ-18) განჩინება.

³⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2020 წლის 16 იანვრის Nბს-282(კ-19) განჩინება.

ამდენად, ის გარემოებები, რომლებიც ექსკლუზიურად და იმპერატიულად მხოლოდ ადმინისტრაციული სამართალწარმოების ფარგლებში დადგენასა და დადასტურებას ექვემდებარება, თუმცა, მიუხედავად ამისა, სამოქალაქო სამართალწარმოებისას კონკრეტული დავის განხილვის პროცესში მაინც დადგინდა, ყოველგვარი მოკვლევისა და დადგენის გარეშე ადმინისტრაციული სამართალწარმოების მიზნებისათვის გაზიარებული ვერ იქნება, შესაბამისად, მას ვერც პრეიუდიციული ძალა მიენიჭება.³⁷ მოცემული გადაწყვეტილებით ადმინისტრაციული სამართალწარმოებისას გამოწვევებით შემთხვევებში დასაშვებად მიიჩნევა სამოქალაქო წესით განხილული და კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტების გადახედვა, თუმცა გარემოებები და ფაქტები, რომლებიც „ექსკლუზიურად და იმპერატიულად“ მხოლოდ ადმინისტრაციული სამართალწარმოების ფარგლებში დადგენასა და დადასტურებას ექვემდებარება, არც უზენაესი სასამართლოს მყარად დადგენილი პრაქტიკით და არც კანონმდებლობით, განსაზღვრული არ არის.

ადმინისტრაციულ სამართალწარმოების ფარგლებში სხვა, მათ შორის, სამოქალაქო წესით განხილული საქმის ფარგლებში დადგენილი ფაქტების პრეიუდიციულად მიჩნევა, იშვიათი და განუჭვრეტადი გამოწვევების გარდა, საერთო სასამართლოების დადგენილი პრაქტიკაა.³⁸

ადმინისტრაციულისგან განსხვავებით, გადაწყვეტილების პრეიუდიციული ფარგლები უფრო დეტალურად განმარტებულია სამოქალაქო სამართალწარმოებისას, რომლის თანახმად, პრეიუდიციული ძალა არ ენიჭება კანონიერ ძალაში შესული გადაწვეტილების სამოტივაციო ნაწილით დადგენილ ყველა გარემოებას და ასეთი ძალა დასაშვებია მიენიჭოს მხოლოდ ისეთ გარემოებებს,

³⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2019 წლის 28 მარტის Nბს-420-420(კ-18) განჩინება.

³⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2022 წლის 20 ივლისის Nბს-410(კ-21) გადაწყვეტილება; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 25 ოქტომბრის Nბს-554(3კს-20) განჩინება. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 07 ოქტომბრის Nბს-217(2კ-20) განჩინება. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 07 ივნისის Nბს-177(კს-21) განჩინება.

რომლებიც სასამართლოს მიერ მიჩნეულ იქნა კონკრეტული საქმის გადაწყვეტისათვის მნიშვნელოვან გარემოებად და განხორციელდა კიდევ მისი შესაბამისი გამოკვლევა და შეფასება; ამავდროულად, მნიშვნელოვანია, რომ ასეთი გარემოებები და ფაქტები უშუალო კავშირში იყოს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილთან.³⁹

აზრთა სხვადასხვაობას არ ინვეს პოზიცია, რომ მიმდინარე სამართალწარმოებაში სხვა საქმეზე მიღებული და კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების ფაქტობრივი გარემოებების პრეიუდიციული ძალის მინიჭებისას სასამართლომ გულმოდგინებით უნდა შეისწავლოს, დადგენილად მისაჩნევი ფაქტობრივი გარემოება სამართლებრივად ნამდვილად ამართლებს თუ არა სარეზოლუციო ნაწილს, ხოლო საპირისპირო შემთხვევაში, ასეთი ფაქტი არ შეიძლება ჩაითვალოს პრეიუდიციული ძალის მქონედ და დაექვემდებაროს მტკიცების საგანში შეყვანას.⁴⁰

საინტერესოა ასევე, რამდენად შესაძლებელია ისეთი კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტებისათვის პრეიუდიციული ძალის მინიჭება, რომლის აღსრულების ფაქტი შესაბამისი წესით დადასტურებული არ არის, ხოლო მისი მიღებიდან გასულია ხანდაზმულობის ათწლიანი ვადა⁴¹; მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ საკითხს საქართველოს სასამართლო გადამწყვეტ

³⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 17 მარტის **ნას-312-312-2018** განჩინება; გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი, 2012, 35-36.

⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 23 თებერვლის **ნას-750-2021** განჩინება; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 09 დეკემბრის **ნას-1726-2019** გადაწყვეტილება; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 30 ივლისის **ნას-1133-2019** გადაწყვეტილება; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 12 ივლისის **ნას-146-140-2012** განჩინება. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2009 წლის 03 დეკემბრის **ნას-455-769-09** გადაწყვეტილება.

⁴¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 142-ე მუხლის პირველი ნაწილით, სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადასტურებული მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადაა ათი წელი მაშინაც კი, როცა ეს მოთხოვნა უფრო ნაკლებ ხანდაზმულობას ექვემდებარება.

და სამართლებრივად შესაფასებელ მნიშვნელოვან გარემოებად არ მიიჩნევა⁴², ზემოთ განხილული და ზოგიერთ ქვეყანაში ანალოგიური საკითხების მოწესრიგების, ხანდაზმულობის ინსტიტუტისა და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს დადგენილი ზოგადი სტანდარტების გათვალისწინებით, სასურველი და კონსტიტუციის შესაბამისი იქნება, ასეთი ხანდაზმული გადაწყვეტილებებით დადგენილად მიჩნეულ ფაქტებს არ მიენიჭოთ პრეიუდიციული ძალა.

შესაძლებელია ითქვას, რომ ნორმის ფორმულირებისა და სიტყვასიტყვითი განმარტებიდან გადახვევა ქართულ სამართალწარმოებაში დამკვიდრებული პრაქტიკაა, ამავდროულად, ადმინისტრაციულისგან განსხვავებით, ნორმის შინაარსში არსებითად მეტი სიცხადეა შეტანილი სამოქალაქო სამართალწარმოების ფარგლებში, თუმცა არც პრაქტიკა და არც კანონმდებლობა ერთმანეთთან დაკავშირებულ, კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დასრულებულ საქმეებში დაშვებული ფაქტობრივი უზუსტობის გამოსწორებისა და ეფექტურად შედაგების რეალურ ბერკეტებს არ იცნობს⁴³, რაც განსახილველ საქმეებში სამართლიანი სასამართლოს უფლების დაუსაბუთებელი და გაუმართლებელი შეზღუდვის წინაპირობაა. ამასთან, კანონის სიტყვასიტყვითი განმარტებიდან გადახვევის მიმოხილული სასამართლო პრაქტიკა სასამართლოს განუსაზღვრელ, კანონით შეუბოჭავ დისკრეციაზე, მეტ ბუნდოვანებასა და ნორმის განსაზღვრულობის ნაკლებობაზე მიუთითებს, რაც ზრდის სასამართლო თვითნებობის და ადამიანის სამართლიანი სასამართლოს კონსტიტუციური თუ კონვენციური უფლების არსებითად შელახვის რისკს.

VI. საკანონმდებლო ნორმის კონსტიტუციურობა

სამართლებრივ დოქტრინაში დავას არ იწვევს ფაქტი, რომ სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპიდან გამომდინარე, ეფექტი-

⁴² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2021 წლის 07 ივნისის Nბს-177(კს-21) განჩინება.

⁴³ ლიტერატურაში გავრცელებული მოსაზრება ფაქტობრივი უზუსტობის შემთხვევაში სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 420-ე-430-ე მუხლების გამოყენების თაობაზე, მთელი რიგი ფორმალური და მატერიალური წინაპირობების გათვალისწინებით, ვერ იქნება ეფექტიანი.

ანია მკაფიო და განჭვრეტადი სამართლებრივი ნორმა, კანონმდებელი კი პასუხისმგებელია, საკანონმდებლო ნორმები იმგვარი ფორმულირებით ჩამოაყალიბოს, რომ არ იყოს ბუნდოვანი, ორაზროვანი, არ ქმნიდეს განუსაზღვრელი შინაარსისა და არაგონივრული ინტერპრეტირების შესაძლებლობას, შესაბამისად, ნორმა უნდა აკმაყოფილებდეს კანონის განსაზღვრულობის მოთხოვნას, წინააღმდეგ შემთხვევაში, იზრდება კანონის კონსტიტუციურ უფლებებთან შეუსაბამო გამოყენების ალბათობა და უფლებამოსილი პირის/ხელისუფლების თვითნებობის რისკი.⁴⁴

მართლმსაჯულების კომპლექსური და დინამიკური ბუნებიდან გამომდინარე, მისი განხორციელების პროცესში არსებობს შეცდომის დაშვების რისკი როგორც მიმდინარე, ასევე კონკრეტული სამართლებრივი შედეგების დადგომის შემდეგაც, თუმცა აღნიშნული რისკის მინიმალურ დონემდე დაყვანისთვისაა სამართლიანი სასამართლოს კონსტიტუციური უფლების შემადგენელი ისეთი არსებითი ელემენტები, როგორცაა, გასაჩივრებისა და შედავების საპროცესო მექანიზმები.⁴⁵

ნათელია, რომ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტების პრეიუდიციულად მიჩნევისას მხარეს ეზღუდება სასამართლო განხილვაში სრულყოფილად მონაწილეობის უფლება, კერძოდ, შეზღუდული აქვს როგორც მინიმუმ კონკრეტულ ფაქტებზე ეფექტურად შედავების, მტკიცებულებათა წარდგენისა და სრულყოფილად მოკვლევაში მონაწილეობის და მაშასადამე, სასამართლო მოსმენის უფლება; ასეთ პირობებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სამართლებრივი ნორმის მკაფიოობა და განსაზღვრულობა, რაც საქართველოს სამართლებრივ სინამ-

⁴⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბრის გადაწყვეტილება №1/3/407 საქმეზე, „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე - ეკატერინე ლომთაიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-11; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების - ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კოპალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილებაზე, 25-27.

⁴⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 19 ოქტომბრის №2/7/779 გადაწყვეტილება საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქე დავით მალანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

დვილემი პრობლემურია, რამდენადაც ნაშრომში განხილული საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის შესაბამისი ნორმის ფორმულირება არაა ამომწურავი, ამასთანავე, სიტყვასიტყვითი განმარტება არ იძლევა ფართო მიხედულობის და გადახვევის შესაძლებლობას, თუმცა საპირისპიროზე მეტყველებს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სხვადასხვა პალატის განსხვავებული და არამყარად დადგენილი პრაქტიკა; ყურადსაღებია, რომ სამოსამართლო სამართლით დადგენილი საგამონაკლისო შემთხვევების წინასწარ სრულად იდენტიფიცირება ფაქტობრივად შეუძლებელია, რაც, თავის მხრივ, ნორმის შემფარდებელს უტოვებს მოქმედების აბსოლუტურთან გათანაბრებულ თავისუფლების არეალს, ვერ უზრუნველყოფს კონსტიტუციის პრინციპების საწინააღმდეგო თვითნებობის რისკის მინიმუმადე დაყვანას და მხარეს ართმევს ფაქტებზე ეფექტურად შედავების კონსტიტუციურ უფლებას.

VII. დასკვნა

კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილებით დასრულებულ სამოქალაქო ან ადმინისტრაციულ საქმეზე თუკი არასწორად დადგინდა ფაქტები/გარემოებები და ამავდროულად, ისინი პრეიუდიციის ძალის მინიჭების საფუძველზე უტყუარად იქნება სხვა მიმდინარე სამართალწარმოებაში მიჩნეული, ხოლო მხარის შედავება რეაგირების გარეშე დარჩება ან არასრულად განიხილება სამართალწარმოებისას, უდავოა, რომ ახალი სამართალწარმოების ფარგლებში მიღებული სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილება ვერ უზრუნველყოფს ჭეშმარიტ ფაქტებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღებას და სამართლიანობის აღდგენას; ასეთ შემთხვევაში კი საკონსტიტუციოსამართლებრივად ვერ გამართლდება განხილული საკანონმდებლო ნორმით სამართლიანი სასამართლოს კონსტიტუციური უფლების არათანაზომიერი შეზღუდვა, რაც მის კონსტიტუციის შეუსაბამობაზე მიუთითებს.

სტატიაში მიმოხილული საკითხების გათვალისწინებით, შესაძლებელია ითქვას, რომ სამოქალაქო საპროცესო ნორმა ვერ აკმაყოფილებს განჭვრეტადობის მოთხოვნას და შეუსაბამოა სამართ-

ლებრივი სახელმწიფოს საკონსტიტუციო პრინციპთან, არაპროპორციულად ზღუდავს სამართლიანი სასამართლოს კონსტიტუციურ უფლებას, რადგან კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტების სხვა სამართალწარმოებაში პრეიუდიციული ძალის არმინიჭების, ასეთი ფაქტების მიმართ მხოლოდ კანონისმიერი პრეზუმფციის არსებობის და მტკიცებულებების წარდგენისაგან მხარის გათავისუფლების პირობებშიც, მიღწევადია კონსტიტუციური უფლების შეზღუდვის სავარაუდო ლეგიტიმური მიზანი – ეფექტიანი მართლმსაჯულების განხორციელება და უფრო მეტიც, ასეთ შემთხვევაში მინიმალურ დონემდე იქნება დაყვანილი დაშვებული ფაქტობრივი მეცდომის სხვა საქმეში განმეორების რისკიც. ასევე, იკვეთება საკანონმდებლო ნორმის ფორმულირების არასრულყოფილი სახე, სასამართლოს მხრიდან მისი პრაქტიკული შინაარსის მისასაღმებელი, თუმცა არათანმიმდევრული და არამომწურავი განმარტება, რაც, საბოლოო ჯამში, ვერ უზრუნველყოფს ნორმის სრულყოფილი და მკაფიო შინაარსის დადგენას, ხოლო მართლმსაჯულების განხორციელებისას ნორმის შემფარდებელს აღჭურავს დასაშვებზე მეტი თავისუფლებით და ზრდის კონსტიტუციის შეუსაბამო თვითნებობის რისკს.

წარმოდგენილი მცირე მიმოხილვა, ქართულ სამართლებრივ სივრცეში ფაქტებისათვის პრეიუდიციული ძალის მინიჭების ინტენსივობა, მისი პრაქტიკული დანიშნულება და ნაწილობრივ, პრობლემური გამოყენება, მიუთითებს, რომ, სასურველია, დღის წესრიგში დადგეს პრეიუდიციის ინსტიტუტის უფრო სიღრმისეული და ფართო კვლევის განხორციელება, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოს კონსტიტუციისა და საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი უფრო მკაფიო, არაორაზროვანი, დახვეწილი საკანონმდებლო ფორმულირებისა და სამოსამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებას, რაც, თავის მხრივ, მინიმალურ დონემდე დაიყვანს ადამიანის უფლებების არაპროპორციულად შეზღუდვისა და მართლმსაჯულების განმახორციელებელ ორგანოთა კანონშეუსაბამო თვითნებობის გაუმართლებელ რისკებს.

**PREJUDICATION IN THE CIVIL PROCEDURE LAW
(FOR THE HERMENEUTICS OF THE ARTICLE 106
OF THE CIVIL PROCEDURE CODE OF GEORGIA)**

Jamlat Gvidiani*

Abstract

This paper centers on the principles of prejudication and competition, as well as the inconsistency between pre-determined factual knowledge and a judge's personal intuition. The article analyzes idea of legal prejudication in the comparative view, especially in the light of German, Estonian and Austrian civil procedural law, and case of the European Court of Human Rights. It focuses on the Article 106 of Civil Procedure Code of Georgia, its content, elements, and implementation in the Georgian case law.

Key Words: Prejudication, Fair Trial, Presumption, Civil Procedure Law

* Ph.D. Candidate at Sulkhani-Saba Orbeliani University, LL.M. zu Köln, Attorney at Law. ORCID: 0009-0007-4845-1264.